

УДК 378.096

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/69-3-32>**Катерина ПАСИНЧУК,***orcid.org/0000-0002-3393-7663*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри управління цивільного захисту

Черкаського інституту пожежної безпеки

Національного університету цивільного захисту України

(Черкаси, Україна) *rasynchuk@gmail.com***Анжела ДЕМЧЕНКО,***orcid.org/0000-0001-6189-5264*

кандидат педагогічних наук,

доцент кафедри фізичної терапії та ерготерапії

Черкаської медичної академії

(Черкаси, Україна) *dem4enkoav@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЛУЖБИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

З'ясовано зміст і сутність управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту, а також принципи й підходи, що сприяють її формуванню в умовах навчальної взаємодії у профільному закладі вищої освіти ДСНС України.

Встановлено, що управлінська компетентність майбутнього фахівця служби цивільного захисту є інтегративною динамічною характеристикою особистості, базованою на сукупності спеціальних знань, практичних умінь, навичок та інформаційних технологій, його особистісних якостей, що забезпечує виконання службових обов'язків. Зміст професійної компетентності становить інваріантний комплекс базових фахових компетентностей, що пов'язані зі здійсненням управлінських функцій виконанням типових професійних завдань.

Доведено, що управлінська компетентність майбутнього фахівця служби цивільного захисту є багатоаспектним феноменом. Запропоновано тлумачення готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців служби цивільного захисту, яке розглядається як складне інтегроване особистісне утворення, що є результатом професійної підготовки й виявляється у ступені сформованості знань, умінь, навичок, мотивів і цінностей курсантів, їх управлінських якостей (організаційних, лідерських, комунікативних, соціально значущих), що обумовлюють швидку адаптацію до виконання службових обов'язків у надзвичайних ситуаціях та успішну професійну діяльність оперативно-рятувальних підрозділів.

Встановлено прямий зв'язок готовності до управлінської діяльності й управлінської компетентності. Визначено, що формування готовності до управлінської діяльності є першим кроком до оволодіння управлінською компетентністю, яка характеризується довготривалістю формування, що розвивається упродовж усього життя, та наявністю певного досвіду роботи.

Запропоновано визначення управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту як рівень опанування ними змістом функцій менеджера діяльності в екстремальних умовах чи надзвичайних ситуаціях. Визначення її структури дозволило з'ясувати педагогічні умови її формування у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

Ключові слова: майбутні фахівці служби цивільного захисту, управлінська готовність, управлінська компетентність.

Catherine PASYNCHUK,
orcid.org/0000-0002-3393-7663
Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of the Department of Civil Defense Management
Cherkasy Institute of Fire Safety of the National Center for Fire Safety
of National University of Civil Defense of Ukraine
(Cherkasy, Ukraine) pasynchukk@gmail.com

Angela DEMCHENKO,
orcid.org/0000-0001-6189-5264
Candidate of Pedagogical Sciences,
Assistant Professor at the Department of the Physical Therapy and Ergotherapy
Cherkasy Medical Academy
(Cherkasy, Ukraine) dem4enkoav@gmail.com

FORMATION OF MANAGEMENT COMPETENCE FUTURE SPECIALISTS OF THE CIVIL PROTECTION SERVICE

The content and essence of the managerial competence of future specialists of the civil protection service, as well as the principles and approaches that contribute to its formation in the conditions of educational interaction in a specialized institution of higher education of the State Emergency Service of Ukraine, have been clarified.

It has been established that the managerial competence of the future specialist of the civil protection service is an integrative dynamic characteristic of the individual, based on a set of special knowledge, practical abilities, skills and information technologies, his personal qualities, which ensures the performance of official duties. The content of professional competence is an invariant complex of basic professional competences related to the implementation of managerial functions by performing typical professional tasks.

It has been proven that the managerial competence of a future civil protection service specialist is a multifaceted phenomenon. An interpretation of the readiness for managerial activity of future specialists of the civil protection service is proposed, which is considered as a complex integrated personal education, which is the result of professional training and is manifested in the degree of formation of knowledge, abilities, skills, motives and values of cadets, their managerial qualities (organizational, leadership, communication, socially significant), which determine quick adaptation to the performance of official duties in emergency situations and successful professional activity of operational and rescue units.

A direct connection between readiness for managerial activity and managerial competence has been established. It was determined that the formation of readiness for managerial activity is the first step to mastering managerial competence, which is characterized by the long-term formation that develops throughout life and the presence of certain work experience.

It is proposed to define the managerial competence of future specialists of the civil protection service as the level of their mastery of the content of the functions of the manager of activities in extreme conditions or emergency situations. Determining its structure made it possible to find out the pedagogical conditions of its formation in the process of studying professionally oriented disciplines

Key words: *future specialists of the civil protection, service managerial readiness, managerial competence.*

Постановка проблеми. Питання формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту вимагає пошуку шляхів удосконалення професійної підготовки на основі нових підходів та впровадження сучасних технологій в освітній простір у профільних закладах вищої освіти ДСНС України. Основним результатом цієї підготовки має бути їхня здатність до успішної професійної діяльності в структурних підрозділах Державної служби України з надзвичайних ситуацій (ДСНС).

Науково-педагогічне забезпечення формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту в процесі професійної підготовки передбачає наявність комплексу спеціальних організаційно-педагогічних засобів та

умов, до складу якого входять навчальні системи, моделі, умови, технології, методики тощо.

Враховуючи той факт, що пожежно-рятувальні підрозділи України діють, зазвичай, в екстремальних умовах, слід зважати на різноманітні чинники управління в таких умовах, серед яких головним є суб'єктний, тобто суб'єкти управління – офіцери служби цивільного захисту. Це зумовлює потребу в сучасних креативних фахівцях, які мають високу професійну компетентність, інтегральною складовою якої є управлінська. Основним призначенням фахівців служби цивільного захисту є, як показує Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників ДСНС України, управління різноманітними процесами у пожежно-рятувальних підрозділах України, а результатом їхньої

управлінської діяльності – забезпечення стійкого функціонування цих підрозділів у повсякденних та екстремальних умовах діяльності (Наказ Міністерства України, 2018: 6). У зв'язку з цим, формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту ДСНС України у процесі професійної підготовки є актуальною у професійній педагогіці.

Аналіз досліджень і публікацій. Питання підвищення якості вищої освіти цікавить науковців як в Україні, так і за її межами. Важливе значення у цьому аспекті мають праці українських науковців А. Балицької, О. Бикової, А. Демченко, О. Євсюкова, М. Ковалю, М. Козяра, М. Корольчука, В. Лефтерова, І. Овчарук, Л. Перелигіної, В. Пліско, Ю. Приходька, А. Снісаренка, О. Тимченко, М. Фомича та ін. – дослідження професійної підготовки фахівців служби цивільного захисту в закладах вищої освіти ДСНС України; В. Короля – формування управлінських компетентностей майбутніх працівників пожежної охорони під час професійної підготовки; В. Покалюка – контекст професійної адаптації майбутніх фахівців. Більшість дослідників вказують на необхідність докорінної перебудови освітнього процесу з метою вирішення нагальних проблем у підготовці майбутніх фахівців. Однак існують розбіжності в теоретичних розробках і концептуальних підходах у процесі підготовки майбутніх фахівців з пожежної безпеки. Новизна означеного питання характеризує актуальність професійної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту до управлінської діяльності в органах і підрозділах ДСНС України.

Мета статті – розкрити сутність процесу формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту в органах і підрозділах ДСНС України під час навчання у закладі вищої освіти.

Виклад основного матеріалу. Фахівці служби цивільного захисту ДСНС України стикаються з надзвичайними труднощами при виконанні своїх службових обов'язків і тому потребують якісної професійної підготовки та вдосконалення своїх знань, умінь і навичок.

Ю. Ненько визначає поняття «професійна підготовка фахівців служби цивільного захисту» як процес, спрямований на набуття комплексу світоглядних орієнтирів, загальної культури, професійних знань, умінь, навичок і досвіду для успішного виконання поставленого завдання. На думку авторки, результатом професійної підготовки має бути готовність особи до професійної діяльності, яка є довготривалою, стійкою, та ґрунтуватися на

досвіді, легко актуалізуватися без необхідності поновлення у зв'язку з виникненням нетипових або невідкладних професійних ситуацій (Ненько, 2018: 11). У ході аналізу досліджуваного питання науковицею було встановлено, що професійна підготовка курсантів у закладах вищої освіти цивільного захисту має такі особливості: «особливий соціальний статус курсанта; постійне перебування у курсантських колективах, що відзначаються спеціальною організацією, своєрідним побутом, статутними відносинами, чіткою регламентованістю всієї життєдіяльності; службово-професійною спрямованістю, визначення виховання органічною частиною професійної підготовки особового складу» (Ненько, 2018: 12–13). Відповідно, особливості професійної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту у закладах вищої освіти цивільного захисту пов'язані з певною субординацією статутних відносин і взаємодії між учасниками освітнього процесу, а також з чіткою регламентацією їхньої життєдіяльності. Ці особливості професійного навчання майбутніх фахівців служби цивільного захисту формують їхню здатність до професійної діяльності.

Готовність майбутніх фахівців служби цивільного захисту до професійної діяльності – це суттєва передумова ефективності їхньої діяльності після закінчення вишу. Готовність допомагає молодому фахівцеві успішно виконувати свої обов'язки, правильно використовувати знання, досвід, зберігати самоконтроль і перебудовуватися при появі непередбачуваних перешкод, це вирішальна умова швидкої адаптації до службових умов, подальшого професійного вдосконалення і підвищення кваліфікації. Як професійно важлива якість особистості готовність майбутніх фахівців служби цивільного захисту до професійної діяльності є складним психологічним утворенням і включає у себе: а) позитивне ставлення до професії, стійкі мотиви діяльності; б) адекватні вимоги професійної діяльності рисам характеру, здібностям, проявам темпераменту; в) необхідні знання, навички, вміння; г) стійкі професійно важливі особливості сприйняття, пам'яті, уваги, мислення, емоційних, вольових процесів тощо (Повстин, 2017: 159).

Компетентність розглядається як адекватна орієнтація фахівця в різних галузях його діяльності. Її необхідно розглядати у взаємозв'язку з активною практичною діяльністю. Вона характеризується через діяльність і має динамічний характер. На нашу думку, компетентність це прояв, якість і рівень засвоєння компетенції певної професійної діяльності, яка визначається вимогами до фахівця,

обсягом його професійних функцій, умовами професійної діяльності, уявленнями про цю діяльність, які сформовані у професійному середовищі.

Актуальною на сьогоднішній день залишається проблема формування готовності до управлінської діяльності, особливо для тих категорій професій, що потребують швидкої, злагодженої дії усіх працівників, чіткого виконання наказів в умовах надзвичайних ситуацій. До таких спеціальностей належать фахівці оперативно-рятувальної служби цивільного захисту. До особливостей діяльності цих фахівців можна віднести: виконання завдань у стресових ситуаціях; відповідальність за життя інших людей і підвищений фактор ризику для власного здоров'я; необхідність швидкої реакції на певні події; неординарність підходів до прийняття рішень; активна співпраця із колегами; індивідуально-колективний і статутний характер їх діяльності тощо. Управлінська діяльність визначається не лише знаннями і вміннями, але й залежить від тих особистісних і професійних якостей, необхідність яких визначається змістом і характером управлінської діяльності. Охарактеризуємо основні якості фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту (Повстин, 2017: 162).

Серед основних управлінських умінь, на думку В. Короля, можна визначити наступні: вміння прогнозувати можливі результати управлінської діяльності, приймати оптимальні рішення і втілювати їх в життя, мобілізувати підлеглих на виконання прийнятих рішень, вміння встановлювати дружні стосунки, аналізувати й адекватно оцінювати досягнуті результати, коригувати й розбудувати власну діяльність тощо (Король, 2013: 72).

Так, М. Фомич визначає сукупність професійно важливих якостей фахівця оперативно-рятувальної служби цивільного захисту на посаді начальника караулу, до складу якої він відносить такі групи професійно важливих якостей: *психомоторна, особистісна, фізична, інтелектуальна, емоційно-вольова, лідерська, мотиваційна, комунікативна, атенційна та мнемічна* (Фомич, 2012: 7).

Управлінськими якостями виступають певні стійкі характеристики, сукупність властивостей, що мають вирішальний вплив на управлінську діяльність фахівців служби цивільного захисту, за якими можна відбирати на ту чи іншу управлінську посаду. А. Снісаренко серед управлінських якостей начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ДСНС України виділяє наступні: здатність організувати діяльність підлеглих, ставити конкретні завдання, згуртовувати колектив, виявляючи при цьому вимогливість і критич-

ність; здатність брати на себе відповідальність за прийняті рішення та дії; здатність до активності, ініціативності, розпорядливості; здатність досягати успіху у вирішенні службових справ; здатність формувати мотивацію у підлеглих до виконання поставлених завдань; уміння давати чіткі, ясні, впевнені формулювання при постановці завдань, доповіді (Снісаренко, 2011: 8).

Ефективність управлінської діяльності фахівців служби цивільного захисту допомагають такі індивідуально-психологічні якості, як: високий рівень професійної компетентності, управлінська підготовленість, нестандартне мислення, яке виявляється в умінні знаходити нові рішення, самостійність і відповідальність, прагнення до успіху, уміння організувати свою роботу й роботу підлеглих, вимогливість, акуратність, керівництво і турбота про підлеглих, комунікативність, емоційна врівноваженість, стресостійкість, чесність і принциповість, постійне самовдосконалення.

Структура професійної готовності фахівця служби цивільного захисту включає такі групи управлінських якостей керівника підрозділу, що забезпечують ефективність його діяльності: *професійно значущі якості* (рівень кваліфікації фахівця); *організаційні* (свідоме ставлення до управлінської діяльності, організованість, відповідальність); *лідерські якості* (емоційна врівноваженість і стресостійкість, вольова впливовість, спроможність керівника вести за собою); *комунікативні* (комунікабельність, емпатійність); *соціально значущі якості*, (рефлексивність, креативність, прагнення до розвитку та самовдосконалення) (Панімаш, 2019: 112).

Зазначені управлінські якості майбутніх фахівців служби цивільного захисту поєднуються з функціями керівної діяльності (*інформаційна, прогностична, мотивуюча, організаційна, координаційна, коригувальна, контрольна*).

Утворені якості управлінської компетентності викликають такими вміннями фахівців як: постановка чітких цілей і завдань, аналіз і об'єктивна оцінка ситуацій, орієнтація в інформаційному просторі, прийняття правильних рішень у невизначених ситуаціях, а також організація і керівництво роботою команд співробітників. (Панімаш, 2019: 118).

Специфіка управлінської діяльності фахівців служби цивільного захисту суттєво зумовлена їхніми професійно важливими якостями. У зв'язку з цим виокремлюємо відповідний критерій, основними показниками якого є нервово-психічна стійкість, здатність переносити великі психічні, моральні, психофізіологічні та фізичні навантаження, самозбереження і здатність йти на опти-

мальний ризик. Визначені такі їхні професійно важливі якості як суб'єктів управління: стійкість і послідовність у впровадженні управлінських рішень; рішучість у вирішенні управлінських проблем командира (начальника); організаторські здібності у виконанні управлінських заходів; проєктивні здібності; гностичні здібності; вміння орієнтуватися у нестандартних ситуаціях; вміння змодельовувати управлінську ситуацію.

У зв'язку з цим процес формування управлінської компетентності фахівців служби цивільного захисту розуміється нами як сукупність *закономірних, функціонально, процесуально і змістовно пов'язаних між собою компонентів, які створюють педагогічну систему.* (Пасинчук, 2020: 39). Управлінська компетентність майбутнього фахівця служби цивільного захисту є інтегративною динамічною характеристикою особистості, базованою на сукупності спеціальних знань, практичних умінь, навичок та інформаційних технологій, його професійно-значущих особистісних якостей, яка забезпечує виконання службових обов'язків, пов'язаних з управлінською культурою, яка проявляється у стилі управлінської діяльності, управлінській етиці та поведінці. Зміст управлінської компетентності становить інваріантний комплекс базових фахових компетентностей, що пов'язані зі здійсненням управлінських функцій в органах і підрозділах ДСНС України та виконанням типових службових завдань. Формування готовності до управлінської діяльності є першим кроком до оволодіння управлінською компетентністю, яка характеризується довготривалістю формування, розвивається упродовж усього життя, та потребує певного досвіду роботи.

Процес формування управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту здійснюється у наступних формах навчальної діяльності:

- у навчальній та академічній діяльності через зміст освітніх компонентів (лекції, семінари, практичні заняття, розрахунково-графічні роботи, проєктування);

- у квазі-професійній діяльності (лабораторні заняття, дослідження проблем, ділові ігри, курсові роботи та навчальні проєкти);

- у навчально-професійній діяльності (навчально-виробничі практики);

- у позааудиторній самостійній навчальній діяльності (робота з навчальною книгою, електронними ресурсами, участь у олімпіадах, гуртова робота, написання рефератів та доповідей за напрямками професійної діяльності) (Пасинчук, 2020: 42).

Основний зміст управлінської діяльності полягає в оцінці ситуації, визначенні цілей, прийнятті рішень, розробці, впровадженні та координації методів і прийомів управління для досягнення поставлених цілей, організації сумісної діяльності колективу з виконання ухвалених рішень та дотриманні своїх службових функцій стосовно конкретних завдань та напрямів діяльності.

Ознаками ефективності управлінської діяльності є вміння самостійно визначати цілі та завдання діяльності підрозділу, прогнозувати можливі наслідки управління, приймати оптимальні рішення та реалізовувати їх, правильно оцінювати досягнуті результати, координувати та розвивати управлінську діяльність.

Висновки. Отже, формування управлінської компетентності у майбутніх фахівців служби цивільного захисту безпосередньо передбачає організацію міждисциплінарної взаємодії суб'єктів навчального процесу в ЗВО ДСНС України, що, з одного боку, зумовлено інтегративною природою управлінської компетентності будь-якого керівника, а з іншого – спрямована на реалізацію міждисциплінарних зв'язків в управлінській підготовці майбутніх фахівців служби цивільного захисту. Через це управлінську компетентність фахівця служби цивільного захисту розглядаємо як багатовимірний феномен, який може бути охарактеризований через комплекс компетентностей.

Зміст управлінської компетентності майбутніх фахівців служби цивільного захисту є багатоаспектним і як наслідок має складну структуру, що визначається, з одного боку, такими взаємозалежними та цілісними інтересами реагування на надзвичайні ситуації (спеціалізована діяльність з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, повсякденні відносини суб'єкта спеціалізованої діяльності з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, результати цієї діяльності та інші реалізовані функції і завдання), які відображають процесуальний та результативний аспекти управлінської діяльності як суб'єкта управління.

Управлінська компетентність майбутніх фахівців служби цивільного захисту – це рівень оволодіння ними змістом функцій керівників діяльності в екстремальних умовах та надзвичайних ситуаціях. Визначення її структури дозволило виявити педагогічні умови її формування у процесі вивчення професійно-орієнтованих дисциплін.

Тому, процес професійної підготовки в умовах закладах вищої освіти ДСНС України має бути спрямований на формування високої готовності майбутніх фахівців служби цивільного захисту до діяльності на керівних посадах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Панімаш Ю. В. Педагогічні умови формування готовності до управлінської діяльності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту засобами інтерактивного навчання. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. 2019. № 2. С. 111–119.
2. Пасинчук К. А. Педагогічні умови формування стратегічної компетентності майбутніх фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту в процесі професійної підготовки. *Науковий вісник Нац. ун-ту «Чернігівський колегіум»*. Серія: Педагогіка. 2020. № 4. С. 38–49.
3. Повстин О. В. Особливості управлінської діяльності фахівців у галузі безпеки людини. *Збірник наукових праць: Педагогічні науки*. Херсон : ХДУ, 2017. № 78. С. 157–164.
4. Про затвердження Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників у сфері цивільного захисту : Наказ ДСНС України від 05.12.2018 р. № 707. URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-dovidnika-kvalifikaciinih-harakteristik-p-doc19886.html> (дата звернення: 3.10.2023).
5. Ненько Ю. П. Теоретико-методологічні засади професійно орієнтованої комунікативної підготовки майбутніх офіцерів служби цивільного захисту : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: 13.00.04. Рівне, 2018. 41 с.
6. Король В. М. Модель формування управлінської компетентності майбутніх офіцерів пожежної безпеки у процесі професійної підготовки. *Педагогіка вищої та середньої школи*. 2013. Вип. 37. С. 71–78.
7. Снісаренко А. Г. Професіографічний аналіз діяльності начальників караулів оперативно-рятувальної служби цивільного захисту МНС України: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня : канд. психол. наук: 19.00.09. Харків, 2011. 29 с.
8. Фомич М. В. Розвиток професійно важливих якостей фахівців оперативно-рятувальної служби цивільного захисту: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 19.00.09. Київ, 2012. 20 с.

REFERENCES

1. Panimash Yu. V. (2019) Pedagogichni umovy formuvannia hotovnosti do upravlinskoi diialnosti maibutnix fakhivtsiv operatyvno-riatuvainoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu zasobamy interaktyvnoho navchannia. [Pedagogical conditions for the formation of readiness for managerial activities of future specialists of the operational and rescue service of civil protection by means of interactive training]. *Visnyk Cherkaskoho universytetu. Serii: Pedagogichni nauky*. No.2. pp. 111–119. [in Ukrainian].
2. Pasynchuk K. A. (2020) Pedagogichni umovi formuvannia stratehichnoi kompetentnosti maibutnix fakhivtsiv operatyvno-riatuvainoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu v protsesi profesiinoi pidhotovky. [Pedagogical conditions for the formation of strategic competence of future specialists of the operational and rescue service of civil protection in the process of professional training]. *Naukovyi visnyk Nats. un-tu «Chernihivskiy kolehium»*. Serii: Pedagogika. No. 4. pp. 38–49. [in Ukrainian].
3. Povstyn O. V. (2017) Osoblyvosti upravlinskoi diialnosti fakhivtsiv u haluzi bezpeky liudyny. [Peculiarities of managerial activity of specialists in the field of human safety]. coll. of science papers: *Pedahohichni nauky*. Kherson : KhDU, № 78. S. 157–164. [in Ukrainian].
4. Pro zatverdzhennia Dovidnyka kvalifikatsiinykh kharakterystyk profesii pratsivnykiv u sferi tsyvilnoho zakhystu (2011). [On the approval of the Handbook of qualification characteristics of the professions of employees in the field of civil protection]: *Nakaz DSNS Ukrainy vid 05.12.2018 r. № 707*. Retrieved from: URL: <http://document.ua/pro-zatverdzhennja-dovidnikakvalifikaciinih-harakteristik-p-doc19886.html> (data zvernennia: 3.10.2023) [in Ukrainian].
5. Nenko Yu. P. (2018) Teoretyko-metodolohichni zasady profesiino oriientovanoi komunikativnoi pidhotovky maibutnix ofitseriv sluzhby tsyvilnoho [Theoretical and methodological principles of professionally oriented communicative training of future officers of the civil protection service]: Doctor's thesis. Rivnen [in Ukrainian].
6. Korol V. M. (2013) Model formuvannia upravlinskoi kompetentnosti maibutnix ofitseriv pozhezhnoi bezpeky u protsesi profesiinoi pidhotovky. [Model of formation of managerial competence of future fire safety officers in the process of professional training]. *Pedahohika vyshchoi ta serednoi shkoly*. 2013. Vyp. 37. S. 71–78. [in Ukrainian].
7. Snisarenko A. H. (2011) Profesiografichnyi analiz diialnosti nachalnykiv karauliv operatyvno-riatuvainoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu MNS Ukrainy. [Professional analysis of the activities of the watch chiefs of the operational rescue service of the civil protection of the Ministry of Emergency Situations of Ukraine]: *Candidate's thesis*. Kharkiv [in Ukrainian].
8. Fomich M. V. (2012) Rozvytok profesiino vazhlyvykh yakosteiv fakhivtsiv operatyvno-riatuvainoi sluzhby tsyvilnoho zakhystu. [Development of professionally important qualities of specialists of operational rescue service of civil protection]: *Candidate's thesis*. Kyiv [in Ukrainian].